

III. ЕКОЛОГІЧНА ПАСПОРТИЗАЦІЯ ПРИРОДНИХ ТА РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИХ ТЕРИТОРІЙ

- 3.1. Екологічна паспортизація природних об'єктів.
 - 3.1.1. Природні ресурси: класифікація та характеристика.
 - 3.1.2. Екологічний паспорт природного об'єкта: структура та зміст.

- 3.2. Ресурсно-рекреаційна паспортизація територій.
 - 3.2.1. Рекреаційна діяльність: рекреаційні зони, призначення та характеристика.
 - 3.2.2. Ресурсно-рекреаційний паспорт території: структура та зміст.

- 3.3. Екологічна паспортизація туристичних об'єктів.
 - 3.3.1. Туристична діяльність: класифікація, чинники впливу на екологічний стан природних екосистем.
 - 3.3.2. Екологічний паспорт туристичного об'єкта: структура та зміст.

- 3.4. Екологічна паспортизація природо заповідних територій.
 - 3.4.1. Природно заповідні території: типологія та значення.
 - 3.4.2. Екологічний паспорт заповідного об'єкта: структура та зміст.

- 3.5. Система стандартизації для проведення паспортизації природних та рекреаційно-туристичних територій.

3.1. Екологічна паспортизація природних об'єктів

3.1.1. Природні ресурси: класифікація та характеристика

На всіх етапах історичного розвитку суспільства виробництво матеріальних благ є процесом взаємодії людини з природою. У сучасних умовах посилюється взаємозалежність господарства й природи. Розвиток продуктивних сил в умовах ринкової економіки пов'язаний зі включенням у господарство краю дедалі більшої кількості природних ресурсів та природних умов і збільшення навантаження на навколишнє середовище.

Природні ресурси – такі елементи природного середовища, які можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства та підвищення якості життя й беруть участь як у матеріальному виробництві, так і в невиробничій сфері.

Природні ресурси поділяються на мінеральні, енергетичні, водні, земельні, біологічні (рослинні, тваринні), кліматичні, рекреаційні та інші.

Розрізняють **вичерпні** й **невичерпні** природні ресурси. Вичерпні ресурси в свою чергу поділяються на відновлювані та невідновлювані.

До *відновлюваних природних ресурсів* належать родючі ґрунти, рослинний і тваринний світ. До *невідновлюваних ресурсів* належить більша частина корисних копалин, їх використання призводить до поступового вичерпання запасів.

До невичерпних природних ресурсів належать водні та кліматичні. Водні ресурси – води, що використовуються як джерело водопостачання населення, промисловості та сільського господарства, а також як джерело енергії. Кліматичні ресурси – сонячна радіація як джерело світла, тепла та енергії; енергія вітру. Атмосферні опади можна відносити до водних та кліматичних ресурсів.

Мінеральні ресурси поділяються на: енергохімічні (вугілля, нафта, природний газ, уран, торій, горючі сланці, торф тощо); рудні (руди чорних, кольорових, рідкісних, розсіяних, благородних металів); нерудні металургійні (флюси, вогнетриви); гірничо-хімічні (апатити, нефеліни, кам'яна, калійна солі, сірка, сірчаний колчедан, барій, фосфорити); технічні (алмаз, корунд, азбест, тальк, каолін, графіт, слюда); будівельні (глина, гіпс, природний камінь); гідротермальні (прісні та мінеральні природні підземні та поверхневі води). Мінеральних ресурсів налічується понад 200 видів. Рациональне використання мінеральних ресурсів передбачає їх комплексне освоєння, застосування у виробництві енерго- та ресурсозберігаючих технологій,

активне впровадження оборотного (або повторного) використання ресурсів.

Водні ресурси – складова частина невичерпних природних ресурсів. Це води суходолу (річок, озер, льодовиків, штучних водойм, боліт, підземних вод, ґрунтової вологи, снігового покриву), морів, океанів. Проблема нестачі води в густозаселених регіонах Землі пов'язана також із значним забрудненням вод річок та озер внаслідок господарської діяльності. Один із найбільших споживачів води – сільське господарство. Так, на вирощування 1 т цукрових буряків витрачається 130-160 м³ води, 1 т пшениці – 800-1200, 1 т бавовни-сирцю – 4000-5000, рису – 5000-7000 м³. Багато води споживає промисловість. На виробництво 1 т бавовняної тканини витрачається близько 250 м³ води, 1 т аміаку – близько 1000 м³.

Земельні ресурси – землі, що використовуються або можуть бути використані в різних галузях національної економіки; вид відновлюваних природних ресурсів, що характеризуються територією, якістю ґрунтів, кліматом, рельєфом, гідрологічним режимом, рослинністю тощо. Земельні ресурси – основа розміщення господарських об'єктів, головний засіб виробництва в сільському, лісовому та інших господарствах, де використовується та відіграє роль родючість ґрунтів.

Кліматичні ресурси – невичерпні природні ресурси, що включають сонячну енергію, вологу та енергію вітру. Кліматичні ресурси не споживаються безпосередньо в матеріальній та нематеріальній діяльності людей, не знищуються в процесі використання, але можуть погіршуватись (забруднюватись) або покращуватись (за умов цілеспрямованої діяльності).

3.1.2. Екологічний паспорт природного об'єкта: структура та зміст

До природних об'єктів України відносять:

1. На території *Закарпаття*: «Косонь», «Ужоцький перевал», «Верещинський перевал», біосферний заповідник «Долина нарцисів», Водоспад «Шипіт», національний природний парк «Синевір», «Солотвино», «Яблуницький перевал» та інші.

2. На території *Волині*: національний природний парк «Шацький», ландшафтний заказник «Згоранські озера», «Піща, піщанське озеро», національний природний парк «Прип'ять-Стохід» та інші.

3. На території *АП Крим*: «Балаклавська бухта», геологічний заказник «Качинський каньйон», «Нікітський ботанічний сад», національний природний парк «Чарівна гавань» та інші.

4. На території *Тернопільщини*: «Нирків (Червоноград)» (Червоногородський замок), національний природний парк «Дністровський каньйон», «Русилівський каскад», «Русилівські водоспади», національний природний парк «Кременецькі гори» та інші.

5. На території *Київщини*: Білоозерський національний природний парк (у межах Переяслав-Хмельницького району Київської області та Канівського району Черкаської області), національний природний парк «Голосіївський», національний природний парк «Залісся» (у межах Броварського району Київської області та (частково) Козелецького району Чернігівської області) та інші.

6. На території *Херсонщини*: Азово-Сиваський національний природний парк, Джарилгацький національний природний парк та інші.

7. На території *Харківщини*: національний природний парк «Гомільшанські ліси», національний природний парк «Слобожанський» та інші природні об'єкти.

Перелік національних природних парків представлено у додатку.

Основні розділи екологічного паспорта природного об'єкта:

I розділ. Загальні положення: адміністративний розподіл; населення території; землевпорядкування.

II розділ. Природні умови: географічна характеристика; геологічна будова; клімат; поверхневі й підземні води; ґрунти; рослинні покриви і тваринний світ.

III розділ. Господарська структура: спеціалізація господарства; промисловість; енергетика й теплопостачання; гірничодобувна промисловість; транспорт і шляхи сполучення; водне господарство; комунальне господарство; сільське господарство; лісове господарство; мисливське господарство; рибне господарство.

IV розділ. Охорона природних комплексів: природні території, що охороняються; генофонд; зони рекреації.

До екологічного паспорта додається атлас тематичних карт і складається загальна екологічна карта території. Наприкінці документа дається висновок про екологічну атестацію території.

3.2. Ресурсно-рекреаційна паспортизація територій

3.2.1. Рекреаційна діяльність: рекреаційні зони, призначення та характеристика

Рекреаційна діяльність – діяльність людини у вільний час, здійснювана з метою відновлення фізичних сил людини, характеризується різноманітністю поведінки людей і самоцінністю її процесу (Величко В.В., 2013 р.).

Класифікація рекреаційної діяльності (Фоменко Н.В., 2007 р.):

1. За ступенем рухливості: стаціонарна, кочова.
2. За кількістю учасників: індивідуальна, групова.
3. За віковою ознакою: дитяча, доросла, змішана.
4. За характером організації: регламентована (планова), самодіяльна (організована, неорганізована).
5. За сезонністю: цілорічна, сезонна (літня, зимова).
6. За територіальною ознакою: приміська (місцева), внутрірайонна (загальнодержавна), міжнародна.
7. За тривалістю: короткочасна, тривала.
8. За правовим статусом: національна (внутрішня), міжнародна (іноземна).
9. За характером використання рекреаційних ресурсів: кліматолікувальна, бальнеологічна, грязелікувальна; маршрутна, прогулянкова і спортивна, промислово-прогулянкова, купально-пляжна, водно-спортивна, водно-прогулянкова, підводне плавання, риболовля, мисливська, гірськолижна, альпінізм; натуралістична, культурно-історична.
10. За головним мотивом рекреації: лікувальна; оздоровча й спортивна; пізнавальна.

Відповідно до ст. 63 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до рекреаційних зон належать ділянки суші та водного простору, призначені для організованого масового відпочинку населення і туризму. Прийнятий Земельний кодекс України у ст. 50 додав ще один елемент функціонального призначення рекреаційних зон, а саме: «для проведення спортивних заходів», при цьому справедливо, на наш погляд, вилучивши із визначення слово «масових», поширивши формальні межі призначення «рекреаційних територій» і на індивідуальний відпочинок населення.

Рекреаційні зони – це території (акваторії), призначені для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів.

До рекреаційних зон, як правило, відносять ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури та спорту, кемпінгів, яхт-клубів, туристичних баз, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, парків, зелених зон навколо міст та інших населених пунктів і зелених насаджень міст, навчально-туристичних та екологічних стежок, маркованих трас, дитячих і спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації.

Рекреаційні зони можуть мати свого відокремленого землекористувача чи входити до складу інших категорій

землекористувань: земель міст (парки), приміських земель (зелені зони навколо міст), земель лісового фонду (ліси населених пунктів) та природно-заповідного фонду. *Землі окремих категорій природно-заповідного фонду мають «подвійну протиску»: вони є одночасно землями природоохоронного та рекреаційного призначення. До такої категорії відносяться:*

- біосферні заповідники, які розташовані поряд з територіями традиційного землекористування, лісокористування, водокористування, місць поселення включаються і рекреаційні зони;

- національні природні парки, у межах яких виділяються зона регульованої рекреації, де організується короткостроковий відпочинок та оздоровлення населення, дозволяється влаштування туристських маршрутів і екологічних стежок; однак забороняються рубки лісу головного користування, промислове рибальство й мисливство, інша діяльність, яка може негативно вплинути на стан природних комплексів та об'єктів заповідної зони), і зона стаціонарної рекреації (призначена для розміщення готелів, мотелів, кемпінгів, інших об'єктів обслуговування відвідувачів парку);

- регіональні ландшафтні парки, що поєднують статус природоохоронних і рекреаційних установ, і одним з основних завдань яких є створення умов для туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності в природних умовах з дотриманням режиму охорони заповідних природних комплексів і об'єктів;

- дендрологічні парки, що створюються з метою збереження й вивчення в спеціально створених умовах різноманітних видів дерев і чагарників та їх композицій для їх використання, у тому числі в рекреаційних цілях;

- зоологічні парки, у межах яких виділяється рекреаційна зона, призначена для організації відпочинку та обслуговування відвідувачів парку;

- парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення, які є і природоохоронними, і рекреаційними установами.

На території зон відпочинку забороняється будівництво нових, розширення та реконструкція діючих виробничих та інших об'єктів, не пов'язаних із безпосереднім обслуговуванням відпочиваючих та населення, яке постійно проживає в цій місцевості. Наявні в межах зон рекреації промислові об'єкти, які є джерелами шкідливого впливу на навколишнє природне середовище і перешкоджають розвитку цих зон, підлягають виносу за межі зон відпочинку або зміні їх виробничого профілю.

У рекреаційних зонах мають створюватися комплекси курортно-рекреаційних закладів, які формуються близькими за профілем установами, об'єднаними на основі спільного архітектурно-

просторового рішення та централізації медичного, культурно-побутового, господарського, інженерного та енергетичного обслуговування.

Вибір земельної ділянки для розташування закладів рекреації підлягає обов'язковому погодженню з органами, установами та закладами санепідемслужби.

Методи очистки, умови та місця скидання стічних вод устанавлюються відповідно до вимог генеральних планів зон відпочинку з урахуванням вимог Санітарних правил і норм охорони поверхневих вод від забруднення (СанПіН № 4630-88), а також Санітарних правил охорони прибережних вод морів від забруднення в місцях водокористування населення (СанПіН № 4631-88), планування та забудови населених місць.

Першоосновою для організації рекреаційної діяльності є *природно-рекреаційні ресурси*. Рекреаційна інфраструктура спрямована на ефективне використання природно-рекреаційних ресурсів з метою задоволення рекреаційних потреб населення.

Природно-рекреаційні ресурси є базою, на якій створюється рекреаційна інфраструктура. Природно-рекреаційні ресурси є визначальною компонентою рекреаційного простору, оскільки, з одного боку, як вид місцевості, є середовищем, у якому відбуваються рекреаційні процеси, а з іншого – унікальним об'єктом споглядання, тобто перетворюється на рекреаційну атракцію. До складу природно-рекреаційних ресурсів входять: погодно-кліматичні, водні, ландшафтні, флоро-фауністичні та геологічні ресурси.

Одними з визначальних чинників для розвитку рекреаційної діяльності є погодно-кліматичні ресурси, які зумовлюють просторову організацію відпочинку, оскільки лікувальна дія клімату може використовуватись для профілактики й лікування захворювань у будь-яких кліматичних районах.

Особлива роль в організації відпочинку належить водним ресурсам. Можливість займатися різноманітними видами спорту, мікрокліматичний комфорт, естетична дія берегових мальовничих ландшафтів, зміна вражень – усе це, діючи в комплексі, сприяє природному лікуванню. Ось чому більшість рекреаційних закладів і майже всі заклади короткочасного відпочинку населення розміщуються або безпосередньо на берегах водойм, або поблизу них. Наочним підтвердженням цього є сам перелік найбільш масових видів рекреаційних занять на водоймах.

Ландшафтні ресурси подвійно впливають на розвиток рекреації. Як природний об'єкт, ландшафти формують достатню пейзажну різноманітність. Перевагу отримують ті регіони, які володіють ландшафтною мозаїчністю й поєднанням на обмежених територіях

прибережних, гірських, лісових, приозерних, прируслівих місцевостей у різних комбінаціях.

Важливою ланкою природно-рекреаційних ресурсів є флоро-фауністичні комплекси. Наявність лісових, паркових насаджень має значний вплив на розвиток як масового, так і альтернативного відпочинку, оскільки є невичерпним джерелом краси і разом з тим позитивно впливає на естетику інших ландшафтів – природних, окультурених, урбанізованих. Естетичну основу лісопаркових територій становлять оптимальне співвідношення їх різноманіття в просторі й у часі, а також гармонія.

Природною основою для розвитку оздоровчо-лікувальної рекреації є геологічні ресурси. Мінеральні і термальні води, лікувальні грязі, бішофіт широко використовуються в рекреаційній діяльності (Смаль І. В., 2004 р.).

3.2.2. Ресурсно-рекреаційний паспорт території: структура та зміст

Ресурсно-рекреаційний паспорт території (регіону, області) – це посвідчення певного просторового об'єкта, що розкриває наявність, структуру, спеціалізацію, використання природних, природно-антропогенних, соціальних, біосоціальних рекреаційних ресурсів у його межах; зведення кількісних і якісних показників і характеристик, що розкривають рекреаційно-туристську спеціалізацію певної територіальної одиниці (держави, окремої адміністративно-територіальної одиниці міста тощо) (Величко В. В., 2013 р.; Бейдик О. О., 1997 р.).

Основними негативними факторами нерегульованої рекреаційної діяльності є вигоптування, збір рослин, випалювання (в місцях розведення вогнищ), механічне пошкодження деревостану, забруднення окремих ділянок території тощо (Фоменко Н. В., 2007 р.).

Суттєві аспекти ресурсної та ресурсно-рекреаційної проблематики ґрунтовно висвітлені в класичних роботах географів В. С. Преображенського (і його наукової школи), О. О. Мінца, Л. Г. Руденка, В. П. Руденка, М. П. Крачила, М. С. Мироненка, І. Т. Твердохлебова, М. В. Багорова, Л. О. Багрової, Л. І. Мухіної, М. М. Сваткова, І. О. Горленко, І. І. Пірожняка, картографів і медико-географів І. Ю. Левицького, В. О. Шевченка, Б. Б. Прохорова, архітекторів і ландшафтних архітекторів І. Д. Родичкіна, Т. Ф. Панченко, О. В. Лесика, істориків П. Т. Тронька, Ю. М. Алексеєва, С. І. Поповича, В. Ф. Верстюка, О. М. Дзюби, В. Ф. Репринцева та ін.

У структурі рекреаційних ресурсів виділяють 2 основні складові: природну та соціально-економічну (природні та історико-

культурні ресурси рекреаційної діяльності). Алгоритм дослідження *природних рекреаційних ресурсів*, до яких відносяться об'єкти та явища натурального походження, залучені до сфери рекреації та туризму, науково-методичний інструментарій їх аналізу має такий вигляд: використання сумісних середньомасштабних топографічних карт і стандартизованих таблиць, застосування картометричних приладів і комп'ютерних технологій для отримання і обробки даних, об'єктивне трактування «спірних моментів» побудова матриць природних рекреаційних ресурсів і математико-картографічних моделей основних складових «ресурсно-рекреаційного поля», створення узагальнюючої матриці ресурсно-рекреаційного рейтингу та розробка ресурсно-рекреаційних паспортів регіонів України. При дослідженні *природно-антропогенних рекреаційних ресурсів* (геосистеми, до складу яких входять природні й антропогенні об'єкти, що використовуються в туристсько-рекреаційному господарстві – природні та біосферні заповідники, національні природні парки, заказники, ботанічні сади, зоологічні, дендрологічні, регіональні ландшафтні парки тощо) обчислюють забезпеченість регіонів об'єктами природно-заповідного фонду. Дослідження природно-антропогенних рекреаційних ресурсів – це система розробок з їх інвентаризації (паспортизації) та оцінки, вибору найцінніших із них. *Суспільно-історичні рекреаційні ресурси* – об'єкти та явища антропогенного (соціально-економічного, суспільно-історичного) походження, залучені до сфери рекреації та туризму. Статус суспільно-історичних рекреаційних ресурсів та їх життєздатність суттєво залежать від соціально-політичної ситуації, вони чутливі до туристсько-рекреаційної політики держави. До складу суспільно-історичних рекреаційних ресурсів входять архітектурно-історичні, біосоціальні, подієві ресурси, яким притаманна своя специфіка, ексклюзивний пізнавальний потенціал, методика дослідження.

До основних факторів, що впливають на використання рекреаційних ресурсів, відносять екологічний стан території. Нині, існує чимало екологічних проблем у державі – забруднення водних ресурсів, повітря, ґрунтів, безладдя в соціально-політичному житті суспільства тощо. Наявні фактори зумовлюють необхідність екологічного контролю за станом природних та рекреаційних об'єктів шляхом проведення їх паспортизації.

Ресурсно-рекреаційний паспорт території (регіону, області) пропонуємо розглядати із 7 розділів, і окремими розділами розглядаються додатки (див. дод.).

I розділ. Загальні положення. До цього розділу входять відомості про рекреаційну установу:

– укладачі паспорта (якщо паспорт складала залучена організація) і зведення про рекреаційний об'єкт;

– картосхема ситуаційного плану рекреаційної установи;

- топографічна картосхема плану території рекреаційної установи;
- містобудівна характеристика рекреаційної установи (загальна площа й окремі площі архітектурних споруд і рослинного покриву);
- витрата енергоресурсів за видами діяльності (види енергоносіїв, загальна кількість споживаної енергії, кількість споживаної енергії за різними частинами рекреаційної установи);
- характеристика витрат на охорону навколишнього природного середовища (поточні витрати в гривнях за рік, середні витрати за 10-річчя);
- план заходів НС на поточний період (складається на рік).

Прозділ. Використання рекреаційних ресурсів:

- фізико-географічна ландшафтна характеристика (короткий опис ландшафту кожного району рекреаційної зони);
- кліматичні характеристики (середньомісячна й середньорічна температури, швидкість вітру, роза вітрів, атмосферний тиск і т.д.);
- використання земельних ресурсів (кількість земель, призначення земель, характеристика зелених насаджень);
- характеристика пляжних ресурсів (кількість і якість пляжів, їх походження та екологічний стан);
- характеристика водних об'єктів на території рекреаційної установи (характеристика водойм, рік, струмків, джерел тощо);
- мінеральні джерела й лікувальні грязі (найменування й хімічний склад мінерального джерела, джерело надходження, бальнеологічна група, використання та видобуток за звітний рік і їх запаси);
- туристичні маршрути й стоянки (пропускна здатність туристичних маршрутів, категорії маршрутів, початкові характеристики ландшафтів, стан ландшафту на маршруті);
- характеристика лікувально-оздоровчих об'єктів рекреаційної установи (нормативна ємність об'єктів, пропускна здатність об'єкта, балансова вартість і витрати на експлуатацію: території й об'єкти, що охороняються (індекс і реєстраційний номер, найменування, статус об'єкта, що підтверджують документи, площа об'єкта й охоронної зони, площа дозволеного будівництва).

III розділ. Стан навколишнього природного середовища на території рекреаційної установи:

- схема території з указаними точками відбору проб атмосферного повітря, ґрунтів, вимірів фізичних факторів забруднення навколишнього середовища;
- характеристика результатів дослідження атмосферного повітря на території рекреаційної установи: місця і час відбору, досліджуваний параметр (рівень шуму, електромагнітні випромінювання), встановлені норми в селітебній зоні;

- результати досліджень фізичних факторів забруднення навколишнього середовища: найменування, кількість і якість забруднюючих речовин, їх ГДК і результати досліджень санітарно-епідеміологічної станції;

- результати досліджень прилеглих акваторій і водних об'єктів рекреаційної установи;

- гігієнічна оцінка території за забрудненням ґрунтів важкими металами і нафтопродуктами: токсичні елементи, клас токсичності елементів, їх ГДК і фоновий вміст, кількість проб на всій території, коефіцієнт забруднення, сумарний та інтегральний показники забруднення, категорії забруднення ґрунтів.

IV розділ. Охорона та раціональне використання водних ресурсів:

- схема використання питної води на власні потреби й використання стічних вод;

- характеристика водоспоживання за поточний рік: найменування водного об'єкта, річний затверджений ліміт забору води та втрати при транспортуванні;

- характеристика відтворення за поточний рік (якість і кількість води, зібрана в різних накопичувачах);

- характеристика стічних вод, що скидаються: найменування скидання стічних вод, інгредієнти, які забруднюють воду, їх ГДК і фактична концентрація;

- характеристика стічних вод каналізації: найменування, фактична концентрація і ГДК інгредієнтів, що скидаються, середньорічна кількість опадів, ефективність роботи очисних споруд;

- гранично допустимі скиди речовин, що надходять у водний об'єкт зі стічних вод:

- дозвіл на спеціальне водокористування;

- характеристика систем оборотного водопостачання;

- характеристика систем повторного й послідовного використання води;

- характеристика очисних споруд: найменування очисних споруд, їх продуктивність, ефективність, пропозиції з підвищення ефективності роботи, технологічна схема очищення стічних вод;

- характеристика артезіанських шарів;

- характеристика фільтруючих відходів стічних вод і їхніх опадів (типи фільтруючих нагромаджувачів, їхні основні характеристики, кількість і якість забруднених стічних вод);

- заходи щодо зниження скидання шкідливих речовин до встановлених гранично допустимих скидів і усунення «вузьких місць» у водоохоронній діяльності.

V розділ. Охорона атмосферного повітря:

- схема території з указаними джерелами викидів шкідливих речовин в атмосферу і рози вітрів;
- характеристика викидів шкідливих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел – тверді речовини;
- характеристика викидів шкідливих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел – рідкі речовини;
- характеристика викидів шкідливих речовин в атмосферу від пересувних джерел;
- розрахунок викидів шкідливих речовин в атмосферу від автотранспорту;
- дозвіл на викид шкідливих речовин в атмосферу;
- характеристика газопилевловлюючого устаткування;
- заходи щодо зниження викидів шкідливих речовин в атмосферу до встановлених гранично допустимих викидів і усунення «вузьких місць» повітроохоронної діяльності підприємства.

VI розділ. Характеристика промислових відходів:

- характеристика виробничих відходів підприємства;
- характеристика неутилізованих відходів, що підлягають переробці чи похованню;
- характеристика полігонів і нагромаджувачів, призначених для поховання чи складування відходів;
- заходи щодо раціонального використання виробничих відходів.

VII розділ. Економічні збитки від виробничої діяльності на території рекреаційного об'єкта (область, регіон, місцевість тощо):

- розрахунок плати за забруднення атмосфери викидами від стаціонарних джерел;
- розрахунок розмірів плати за забруднення атмосфери викидами від пересувних джерел;
- розрахунок плати за забруднення водного басейну при скиданні стічних вод у каналізацію чи відкриту водойму;
- розрахунок розмірів плати за складування твердих відходів;
- платежі за використання природних ресурсів;
- економічний збиток, завданий навколишньому середовищу викидами (скидами) забруднюючих речовин і складуванням відходів;
- проект розрахунку платежів за забруднення навколишнього природного середовища на поточний рік за методикою, прийнято на сьогодні.

У додаток входять: 1. Ґрунтовий покрив; 2. Ємність рекреаційних установ; 3. Баланс рекреаційного навантаження; 4. Заходи щодо усунення «вузьких місць», що не ввійшли в основні розділи.